

VERKENNING I

Verbond en Vrijmaking

P.J. Trimp

Wie Vrijmaking zegt, zegt verbond. Over verbond en doop ging het allemaal. Daar is al enorm veel over geschreven. In deze schets wil ik enkele lijnen tekenen met de bedoeling dat u zich betrokken weet bij de strijd van de Vrijmaking en daar zinvol met elkaar over kunt spreken. Vandaar een accent op de Verwerking en Verwijzing.

We kijken even achter de schermen van officiële teksten van de synode in 1942 en van de bezwaarden in 1943. We vertellen iets over voorgeschiedenis en achtergronden en zoeken vervolgens naar de betekenis voor vandaag. Eerst volgen we twee kraambezoeken.

Kraambezoek 1

De God van het Verbond vertrouwde ons één van zijn kinderen toe: Christiaan!

De dominee feliciteert de ouders en groet de baby: 'Welkom in Gods verbond!'. Hij bereidt met hen de doop voor: Jullie mogen de naam van jullie zoon invullen als we de doopakte in de kerk voorlezen. God maakt met jullie zoon een eeuwig verbond! Hij neemt hem als zijn kind en erfgenaam aan. Jullie zoon krijgt in de doop een hoge onderscheiding: hij wordt van de ongelovigen onderscheiden om bij Christus en zijn gemeente te horen! Jullie pasgeborene moet vanwege Adams bloed wel opnieuw geboren worden om Gods rijk in te kunnen gaan.

Weten jullie wat wedergeboorte is? De Geest belooft bij de doop dat Hij Christiaan, die nu nog niet wedergeboren is, een nieuw leven zal geven. De Geest zal hem geven wat hem rechtens in Christus toekomt: vergeving, vernieuwing met als bestemming een eeuwig leven in de gemeente van de uitverkorenen. De doop onderstreept wat God allemaal belooft en wat God later zeker zal vervullen. Het mooie van het verbond is dat God zijn beloften vervult in de weg van geloof. Hij wacht op antwoord en stelt elke gedoopte dan ook verantwoordelijk: Christiaan, leef als mijn kind, geef mij je hart! Als Christiaan groot wordt, mag hij ontdekken wie de God van het verbond is. Hij gaat met Gods beloften aan het werk en mag zover komen dat hij zelf Gods beloften en eisen aanvaardt.

Weten jullie zeker - zonder voorbehoud - dat Christiaan 'in Christus geheiligd is' en beseffen jullie dat God jullie inschakelt om dit eigendom van Christus in de wegen van het verbond op te voeden? God zal jullie vragen: "Wat hebben jullie met mijn kind Christiaan gedaan?" God zal Christiaan vragen: "Wat heb je met mijn belofte en mijn liefde gedaan, wat heb je met je doop en je opvoeding gedaan?" Christiaan staat er - evenals elke gedoopte - goed voor: door God geplant als een jonge boom die op zijn tijd vrucht zal dragen. God heeft recht op die vruchten, Hij wacht erop en geeft er alles voor. Een onvruchtbaar en ondankbaar leven verdient dan ook de straf van God: de gedoopte heeft het verbond verbroken door niet te geloven.

Bij zijn doop gaan we zingen: 'Wij mogen bouwen op de vaste grond van uw beloften en van uw verbond'.

Kraambezoek 2

Christa is geboren. Op de kaart staat: 'God zal zijn waarheid nimmer krenken, maar eeuwig zijn verbond gedenken'.

De dominee feliciteert de ouders met hun dochter. Hij legt het dooplied op de kaart uit: God komt altijd zijn beloften na. Maar voor wie zijn Gods beloften en met wie maakt Hij zijn verbond? Met de uitverkorenen. We weten nu nog niet of jullie dochter daarbij hoort. In het doopformulier wordt met kinderen bedoeld de echte kinderen van God, de gelovige kinderen, of ook de uitverkoren en wedergeboren kinderen.

Weten jullie wat het is dat Christa 'in Christus geheiligd' is? Dat slaat op een inwendige heiligheid, iets wat Christa nu al heeft en alles te maken heeft met wedergeboorte. Zonder die (kiem van) wedergeboorte kan Christa nooit in Gods Rijk komen. We gaan ervan uit dat jullie dochter al wedergeboren is. Omdat we dat natuurlijk niet zeker weten, houden we haar voor wedergeboren totdat later het tegendeel blijkt. God verzegelt bij de doop zijn beloften (die alleen geldig zijn voor de uitverkorenen onder de gedoopten), maar Hij verzegelt ook de belofte-ervulling, nl. het geschenk van geloof, het zaad van nieuw leven, de inwendige genade die in Christa vermoedelijk al aanwezig is.

We danken na de doop er toch voor dat God met de doop bezegelt en bekrachtigt, dat Hij ons en onze kinderen alle zonden vergeven heeft in Christus en hen door de Geest tot leden van de Zoon en zijn kinderen aangenomen heeft? Dat zijn geschenken zaligmakende gaven die alles te maken hebben met geloof (of geloofsvermogen) en wedergeboorte. Bij de doop zegt God nog niet: 'Christa, je bent mijn kind!' Dat moet later blijken. God is alleen de God van de gehoorzame kinderen. Is Christa uitverkoren, dan zit ze voor eeuwig goed. Is ze niet uitverkoren, dan kan ze er niets aan doen. Het genadeverbond kun je eigenlijk niet verbreken, want als iemand de verbondsbelofte niet aanvaardt, hoorde hij kennelijk

niet bij het echte verbond. Dat is de 'leer van de kerk', waar jullie in de tweede en derde doopvraag mee instemmen. Vertel haar later van haar doop en dat ze diep met zichzelf bezig moet zijn om erachter te komen of ze nu bij het inwendige verbond dan wel bij het uitwendige hoort. Ontbreekt later die wedergeboorte, dan heeft de doop voor haar geen waarde.

Wereld van verschil

Hoeveel verschillen ontdekt u in de twee tekeningen? Het gaat om dezelfde doop, hetzelfde formulier en dezelfde belijdenis! Voor Christiaan is de doop een volkomen betrouwbaar getuigenis dat hij een verbond met God heeft. Voor Christa is de doop vooralsnog onzeker. God noemt haar naam wel, maar bedoelt Hij haar ook? Is ze wel echt welkom of blijkt ze later ongewenst? Zekerheid tegenover onzekerheid. Zijn de gedoopten wel *in* het verbond, maar nog niet *van* het verbond? Hier zitten levensvragen aan vast voor de ouders: hoe zien ze hun kinderen en met welke zekerheid voor hun toekomst gaan ze hen opvoeden? Ook voor de kinderen zelf: wat betekent mijn doop, ben ik kind van God of nog niet; hoe kom ik erachter? Voor al die zaken is een kraambezoek niet geschikt en veel te kort.

De doop is iets van elke dag, je leven lang! Een juist verstaan van de doop is beslissend voor heel ons leven met God in het verbond. Zijn we zeker van Gods genade, geloven we Gods beloften? Wordt elke gedoopte zalig? Houdt de doop nog betekenis, wanneer iemand kerkverlater en verbondsbreker wordt? Is onze doop een lege dop of watermerk van Gods verbond?

Hierover ging het in de strijd van de Vrijmaking. U merkt het grote verschil tussen een 'vrijgemaakt' en een 'synodaal' kraambezoek in de jaren veertig!

Het was midden in de oorlog; ouders hebben in geloof hun kinderen verwacht temidden van levensbedreiging en onzekere toekomst. De synode-uitspraken van 1942 gingen over de babyhoofdjes heen. Doopouders die tegen deze 'leer van de kerk' waren, werden van de doopvont geweerd, terwijl ze daar juist houvast zochten voor leven en sterven.

De 'synodale' leer

Wat zegt de synode Utrecht-Sneek in juni 1942? Over de bestaande meningsverschillen in de kerk doet deze synode een Leeruitspraak o.a. over genadeverbond en zelfonderzoek (samengevat in eigen woorden):

1. dat het genadeverbond van fundamentele betekenis is voor het geloofsleven, de prediking en alle arbeid in de kerk;
 2. dat de HERE in de belofte van het verbond ongetwijfeld toezegt de God van de gelovigen en hun zaad te zijn (Gen. 17:7), maar in zijn Woord ons ook duidelijk maakt dat niet allen Israël zijn die uit Israël zijn (Rom. 9:6);
 3. dat daarom overeenkomstig de synode te Utrecht 1905: 'het zaad des verbonds krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren en in Christus geheiligd, totdat bij het opwassen uit hun wandel of leer het tegendeel blijkt', al heeft die synode er terecht aan toegevoegd dat dit 'geenszins zeggen wil dat daarom elk kind waarlijk wedergeboren zou zijn';
 4. dat de kerk de leden die tot het avondmaal toegelaten worden, ook naar ditzelfde oordeel der liefde moet beschouwen en behandelen;
- (5. en 6. tegen gangbare meningen):
5. dat het met de waarachtigheid van God strijdt aan de ene kant de volharding der heiligen te leren en aan de andere kant te zeggen dat wedergeborenen kunnen afvallen; en
 6. dat men niet minder fout gaat door een valse tegenstelling te maken tussen een eeuwig verbond en een verbondsbedeling-in-de-tijd, door nl. de spreekwijze van de Schrift om de kerkleden in het algemeen gelovigen te noemen, zo op te vatten dat alle kerkleden gelovigen zijn en wel 'gelovigen-in-de-tijd' en daarom nog niet 'gelovigen-in-Gods-raad'; want dat strijdt met de Schrift die de kerkleden in het algemeen aanspreekt als 'uitverkorenen naar de voorkennis van God de Vader' (1 Petr. 1:2; vgl. Kol. 3:12; Ef. 1:4-5).

Over het zelfonderzoek spreekt de synode uit dat:

1. ieder gemeentelid zichzelf moet afvragen of hij werkelijk in Christus gelooft (naar HC antw. 84);
2. dat dit zelfonderzoek ongetwijfeld in het verbond zijn uitgangspunt behoort te nemen, maar daarom door de doop niet minder noodzakelijk gemaakt wordt, aangezien niet iedere gedoopte het ware geloof bezit;
3. dat de vermaning tot zelfonderzoek een onderdeel is van de oproep tot geloof en bekering en daarom nooit de oproep 'stel uw vertrouwen op het offer van Christus' (de ene grond waarheen Woord en sacrament wijzen, HC antw. 67) op de achtergrond mag dringen;
4. dat de christen zeker wordt van zijn geloof uit de werken (HC antw. 86) en in het algemeen uit het waarnemen van de kenmerken van de genade, die door Woord en Geest in hem worden gewerkt (DL I,12; V,10).

Van 1905 naar 1942

De synode verwijst naar de bekende uitspraak van 1905, nl. dat we de kinderen van het verbond houden voor

wedergeboren en in Christus geheiligd, totdat het tegendeel blijkt. In 1905 hebben de sinds 1892 verenigde kerken uit Afscheiding (A) en Doleantie (B) elkaar gevonden in een vrede stichtende uitspraak over doop en verbond. Ze verdroegen van elkaar een verschillende kijk op doop en verbond, omdat ze meenden dat dit verschil tussen A en B binnen het raam van de belijdenis kon.

Het compromis van 1905 wijst de veronderstelde wedergeboorte als grond voor de doop terug (de B-lijn van Kuiper), omdat Gods bevel en belofte de grond voor de doop vormen.

Dit was op zich winst voor de oude lijn van de Afscheiding. Maar tegelijk werd er in 1905 wel een onzekerheid ingebouwd, omdat de gedoopten werden beschouwd als wedergeboren kinderen totdat later het tegendeel zou blijken. Hier moet de A-lijn flink inleveren aan de leer van Kuiper, die meende dat Gods verbond voor de wedergeborenen/uitverkorenen bestemd was.

Wanneer blijkt het tegendeel? Hoor je er nou echt bij? Je weet het maar nooit! In het zelfonderzoek werd je met zulke kwellende vragen naar jezelf verwezen om zekerheid te vinden.

De Leeruitspraak in juni 1942 (met Toelichting en later Prae-advies van de revisie-synode in 1943) snijdt de A-lijn af en legt de B-lijn als leerplicht op. Nu wordt officieel vastgelegd dat de reeds als aanwezig veronderstelde wedergeboorte grond voor de doop is, terwijl 1905 dat juist in het midden liet.

Samengevat: alle gedoopten zijn wel in het verbond, alleen niet op gelijke wijze: er is een in- en uitwendig verbond. Er zijn twee soorten beloften: een onvoorwaardelijke heilsbelofte en een algemene aanbidding van heil. God maakt zijn verbond met de uitverkorenen en/of wedergeborenen. Gods genadeverbond staat onder beheersing van de uitverkiezing. De doop verzegelt niet alleen Gods onvoorwaardelijke belofte, maar ook het geloof, het onverliesbaar begin van wedergeboorte.

Achtergronden

De verbondsleer, die zich in de Reformatietijd begon te ontwikkelen, loopt als een rode draad door onze belijdenisgeschriften en liturgische formulieren. In die verbondsleer gaat het erom goed zicht te krijgen op het grote wonder dat God met zondige mensen omgaat. God sluit met de gelovigen en hun kinderen een vast verbond en neemt die totaal ongelijkwaardige verbondspartij serieus. Alles wat God in zijn Woord daarover zegt, mogen wij tot onze grote verwondering waarnemen en verwerken, vertolken en vastleggen in onze belijdenis.

Het is van A tot Z *genade-verbond*, waarbij genade ook genade moet blijven (tegen de roomsen en later tegen de remonstranten) en het verbond volop verbond moet blijven (tegen de dopersen met hun spiritualistische lijn: de Geest doet het ook zonder Woord, zonder vaste kaders van afspraken en beloften).

Rond het verbond zijn er steeds spanningen in de kerkgeschiedenis geweest. Vooral over de verhouding tussen wat God doet (Gods vrijmacht) en wat wij doen (onze verantwoordelijkheid). De ene keer slaat de pendel door naar Gods genade in de uitverkiezing en komt het verbond niet goed uit de verf, dan weer naar het tweezijdige verbond met accent op de verantwoordelijkheid en geloofsgehoorzaamheid van mensen, waarbij Gods genade weer op de achtergrond dreigt te komen. Deze pendelbeweging maakt duidelijk waarom er steeds weer strijd kwam over het verband tussen Gods verbond en uitverkiezing en over de vraag met wie God zijn verbond maakte: met de uitverkorenen of met de gelovigen en hun kinderen.

Die strijd is er in de tijd van de Nadere Reformatie, in de kerken van de Afscheiding tussen de Drentse richting en de Geldersen en tussen Afscheidenen en Dolerenden. In 1905 vonden deze laatste twee elkaar op een formule die aan beide lijnen recht wilde doen.

Even terzijde: we zien diezelfde spanningen ook bij de Gereformeerde Bond in de dertiger jaren en bij de Christelijke Gereformeerde Kerken (denk bijv. aan de 'Bewaar het Pand'-groepering). Ook zien we een eenzijdige ontwikkeling bij een andere tak in de Afscheidingsfamilie, nl. bij de Gereformeerde Gemeenten in Nederland, die op hun synode in 1931 de leer van Kersten officieel tot kerkleer hebben gemaakt (Gods verbond alleen met uitverkorenen; elke gedoopte is nog niet verkoren of wedergeboren, tenzij later het tegendeel blijkt). Kuiper en Kersten staan in hetzelfde schema, maar komen verschillend uit, omdat Kuiper om zo te zeggen positief naar de gedoopten keek (ze zijn het wel, tenzij) en Kersten negatief (ze zijn het niet, tenzij).

In 1905 is er vrede gesloten, waarbij beide lijnen naast elkaar blijven staan en de verhouding tussen Gods werk en onze verantwoordelijkheid als een geheim blijft staan. De leeruitspraken van Utrecht (en daarna versterkt in het Praeadvies in 1943) vereenzijdigen Gods genade ten koste van Gods verbond en brengen zo de verbondsleer uit balans. Deze uitspraak dreigt de kerk te isoleren van de Confessionelen, vele Gereformeerde Bonders en de Christelijke Gereformeerden (Vollenhoven, Woord vooraf, in: *Rondom '1905'*, p. 4).

Bezwaarden in verzet

De synode verweet de bezwaarden dat ze teveel de verantwoordelijkheid van de mens beklemtoonden; ze zagen in het

verzet remonstrantse spoken, omdat de bezwaarden het hadden over voorwaarden in het verbond. Maar de bezwaarden wezen dat verwijt radicaal van de hand: wanneer God zijn beloften vervult in de weg van geloof en ons stelt voor de eis van geloof, is dat niet remonstrants, maar gezond gereformeerd!

Wie over voorwaarden spreekt, is nog geen remonstrant, net zo min als iemand die het over goede werken heeft, rooms is! Remonstrants zou het pas zijn, wanneer de mens meewerkt aan zijn eigen behoud en God eigenlijk afhankelijk wordt van een beslissende inbreng van de mens die zo goed is om te geloven.

De bezwaarden zetten juist Gods genade voorop, maar wel in het verbond waar God de mens roept en verantwoordelijk stelt. De bezwaarden hebben van de Leeruitspraken in 1942 gezegd dat deze verbondsofpvatting in de praktijk een valse gerustheid zou kweken: de onvoorwaardelijke heilsbelofte aan uitverkorenen doet tekort aan de eis om te geloven, de verbondsbreuk komt in de knel en prediking van Gods toorn kan niet tot zijn recht komen.

Wie ervan uitgaat dat bij de doop de wedergeboorte al gegeven is, kan met een ingebeelde hemel verloren gaan (zie: Janssen, 28). Opmerkelijk is dit wel, omdat het verwijt van valse gerustheid juist zo vaak aan het adres van de latere vrijgemaakten is gericht!

De Leeruitspraken in juni 1942 maken de verschillen tussen oud en nieuw verbond tot tegenstellingen. In het oude verbond (een uitwendig volksverbond) zou wel ruimte zijn voor verbondswraak, in het nieuwe (met uitverkoren bondelingen) niet. De bezwaarden ontdekten in deze tegenstellingen een doperse lijn en kwamen op voor de eenheid van de verbondsgeschiedenis en de grotere rijkdom in het nieuwe verbond, die weer grotere verantwoordelijkheid met zich meebrengt (vgl. Jer. 31 en Hebr. 8; zie Francke, p. 159 e.v.).

De bezwaarden leren we goed kennen in de Verklaring van Gevoelen, die in november 1943 uitkwam tegen de besluiten van de synode in juni 1942. Prof. Greijdanus is de geestelijke vader van deze verklaring, die overigens inhoudelijk nooit op de synode van 1943 beoordeeld werd. Hier zien we het hart van de strijd. Die Verklaring is heel helder en ook voor vandaag een belangrijk document. Het gaat om tien stellingen, die steeds worden onderbouwd door uitspraken van Calvijn en Ursinus (zie kader).

Verklaring van Gevoelen

Wij geloven op grond van de Heilige Schrift en belijden in overeenstemming met de formulieren van eenheid en de liturgische geschriften:

1. dat alle kinderen in zonden ontvangen en geboren zijn en daarom aan allerhande ellendigheid, ja, aan de verdoemenis zelf onderworpen zijn (doopformulier);
2. dat God in Christus zijn genadeverbond heeft opgericht met de gelovigen en hun zaad (Gen. 17:7; Gal. 3:14,29);
3. dat daarom alle kinderen der gelovigen verbondskinderen zijn (Hand. 3:25);
4. dat al die kinderen heilig (1 Kor. 7:14) of in Christus geheiligd zijn (1 Kor. 1:2, doopformulier);
5. dat derhalve aan al die kinderen de heilsbelofte van dat verbond toekomt (Hand. 2:39);
6. dat dus voor al die kinderen de doopbediening is betekening en verzegeling aan hen van het verbond der genade of die heilsbelofte (Gen. 17:11,13-14; doopformulier);
7. dat derhalve al die kinderen met grote ernst geroepen worden, die heilsbelofte met een waar geloof aan te nemen (Hebr. 4:1);
8. dat zovelen van die kinderen deze belofte met een gelovig hart aannemen, zij dat doen krachtens de wederbarende genadewerking van de Heilige Geest, naar Gods eeuwige verkiezing (Jer. 24:7; Ezech. 11:19; 36:26,27);
9. dat de kinderen die deze belofte niet van harte aannemen, deswege als bondsbrekers een zwaarder oordeel treffen zal (Lev. 26:15, vgl. 44; Deut. 31:20; Rom. 11:28-30; Hebr. 12:25, vgl. 10:28-31);
10. dat steeds gedacht moet worden aan de vermaning om toe te zien, dat bij niemand dergenen die der hemelse roeping deelachtig zijn, een boos en ongelovig hart om af te wijken van de levende God zij (Hebr. 3:1,12).

We zien hier duidelijk de oude lijn van de Afscheiden kerken (m.n. Helenius de Cock): genade van God blijft van A tot Z genade en het verbond blijft een echt verbond. Allen die geloven en de roeping van hun doop opvolgen, mogen er zeker van zijn dat God hen uitkiest. Er is een werkelijke verbondsstraf voor hen die het verbond verbreken. Er zijn ook ontrouwe kinderen in het verbond, ranken aan de wijnstok die geen vrucht dragen (Joh. 15:6), kinderen van het Koninkrijk die buitengeworpen worden (Matt. 8:12).

De grotere rijkdom van het nieuwe verbond brengt ook grotere verantwoordelijkheid voor de gedoopten. Gods verkiezing wordt gaandeweg duidelijk in het leven van de gedoopten, zonder dat wij de samenhang tussen Gods verborgen werk en onze verantwoordelijkheid kunnen doorgronden. Om zekerheid van ons heil te vinden, moeten we niet uitgaan van wat God mogelijk over ons gedacht zou hebben (Gods verborgen raad), maar juist uitgaan van wat God ons heel duidelijk heeft bekend gemaakt: zijn verbond met beloften en bevelen! Daarom heeft Deut. 29:29 zo'n belangrijke rol gespeeld bij

de Vrijmaking - in de bezwaarschriften en ook in de Acte van Vrijmaking of Wederkeer.

A. Janse heeft in de dertiger jaren tegenover alle scholastieke begrippen en mystieke onzekerheid zo realistisch-christelijk geschreven over het leven in het verbond. Prof. K. Schilder heeft hartstochtelijk en uitvoerig over Gods verbond geschreven, waarin hij Gods genade en liefde, Gods trouw en recht en Gods grote claim op de verantwoordelijk gestelde mens zo duidelijk laat uitkomen. Zijn rede in Delft op 31 augustus 1944 is bijzonder toegankelijk en leert ons Schilder als 'verbondstheoloog' kennen (zie Verwijzing).

Betekenis voor vandaag

In vijftig jaar zijn de verschillen tussen ons en de Geref. Kerken (syn.) zo groot geworden en (tot nu toe) zo onoverbrugbaar gebleken als niemand ooit had durven denken. Na de Vervangingsformule in 1946 en de Terzijdestelling in 1959 zijn de synodebesluiten over doop en verbond museumstukken geworden, zonder dat ooit de inhoud publiek herroepen is. In 1942 werd een zuivere stroom afgedamd en in de jaren zestig en later zijn de dijken opengebroken om een vloedgolf van vrijzinnige theologie en ethiek binnen te laten.

Genade en verbond zijn twee woorden die een heel andere invulling hebben gekregen. Bij moderne opvattingen over 'de verbondenheid met God' gaat het om twee sleutelwoorden: *het contact* (klikt het tussen God en ons, hoe ervaren we het?) en *het contract* (we zijn partners van God, God-met-ons betekent: God kan niet zonder ons, we hebben elkaar nodig). Met verdriet zien we hoe remonstrantse, doperse en vrijzinnige stromingen Gods genadeverbond in leer en leven ondermijnen.

Naast de kinderdoop wordt ook gedacht aan de mogelijkheid kinderen aan God op te dragen, zodat de doop op latere leeftijd na eigen beslissing kan worden aangevraagd of niet. Hoever ligt dit allemaal bij de Leeruitspraak van 1942 vandaan! Hoe is met ons na vijftig jaar? De Acte van Vrijmaking of Wederkeer gaf er de stoot toe dat velen zich vrijmaakten van systeemdwang en leerplicht. De synodale macht werd als geestelijke bezetting ervaren en de bevrijdingsdag deed ons opgelucht adem halen in de ruimte van Gods verbond. Gods beloften geven ons zekerheid en roepen ons tot grote verantwoordelijkheid. De kanalen tussen Gods Woord en ons geloofsleven raakten verstopt door die oude wedergeboorte-theorie (al vanaf Voetius, 250 jaar voor Kuyper!), door allerlei beschouwingen over inwendig en uitwendig verbond, door scholastieke begrippen en een onzeker zoeken naar zekerheid in jezelf (subjectivisme).

De Vrijmaking maakt de weg weer vrij en haalt de door de synode opgeworpen wegversperring weg. Het gestremde verkeer kan verder op de doorgaande route van Gods genadeverbond volgens de Schriften. Het is de oude weg van de Reformatie. De (vrijgemaakte) synode van Groningen in 1946 noemde de Verklaring van 1905 onjuist en ondeugdelijk en besloot deze verklaring niet langer voor haar rekening te nemen.

Binnen onze kerken is er na de Vrijmaking altijd sterke aandacht geweest voor 'Gods verbond met ons' in schriftstudies, preken, pastoraat en publikaties. Om iets uit het vele te noemen: G. van Rongen, *Zijn vast verbond* in 1966, M.J.C. Blok sr, *Beleden beloften* in 1969, C. van der Waal, *Het Nieuwe Testament: boek van het verbond* (1978), J.Kamphuis, *Een eeuwige verbond* in 1984, Joh.Francke, *Lichtende Verbintenissen* in 1985.

Door de strijd getekend zijn er wel eens bepaalde eenzijdige accenten, over-reacties, ontstaan die later weer gecorrigeerd moesten worden. We denken bijv. aan een (te?) sterke nadruk op de leer (objectivisme in preken), (te?) weinig diep doorleefd zelfonderzoek, het gevaar dat zekerheid van geloof zomaar als zelfverzekerdheid overkomt. De nadruk op onze verantwoordelijkheid (de verbondseis!) kan onbedoeld doorschieten naar vormen van wetticisme en activisme. De weg is goed, maar de weggebruikers struikelen wel eens en hebben nog maar een begin van dankbare verbondsdienst.

De Vrijmaking vraagt erom dat we steeds weer de weg vrijmaken van alles wat ons hindert in de directe verbinding met de Schrift en in de levende omgang met onze God. Gewenning, formalisme, gemakzucht, onheilig leven - het zijn allemaal zaken die funest zijn voor ons geloofsleven en Gods verbond op het spel zetten. Temidden van veel twijfel en aanvechting blijft onze doop staan als teken van Gods trouw. Ons leven hangt niet aan een zijden draadje van onzekere vermoedens en onduidelijke bedoelingen bij God, maar aan de 'gouden keten van ons behoud' (Rom. 8:28-30, zie DL I,7; V,8-9; Veroordeling I,2).

Allen die God liefhebben en zijn verbond onderhouden, hebben de roeping van God in hun doop verstaan. Zij mogen ondervinden dat God vóór hen is en het voor de uitverkorenen opneemt (Rom. 8:31-33)! De Geest leert ons het nieuwe leven in het verbond, zodat we als herboren mensen met groeiende verwondering onze voeten zetten in de wegen van de uitverkorenen (DL I,13). Wie in Christus gelooft, mag een nieuw leven beginnen en zal het leven zien (vgl. Joh. 3:3-6 over wedergeboorte die onlosmakelijk verbonden is met het geloof in Christus (Joh. 3:14-17)). Ons leven van wieg tot graf is opgenomen in Gods reddingsplan dat heden en toekomst omspant.

Gods verbond is een verbond voor het eeuwige leven om de drieëne God voor altijd te loven en te prijzen! Voor die lofprijzing heeft God ons in de wieg gelegd en heeft Hij ons opgenomen in zijn genadeverbond. Dit zijn geen grote verhalen over het verbond, maar dit is de werkelijkheid hier en nu! Even werkelijk en net zo zeker als Christiaan en Christa - en alle

jongens en meisjes - gedoopt zijn.

Verwerking

Tips voor inleiding:

1. Bespreek dit thema in vogelvlucht op één gespreksavond. Verschillende leden kunnen (eventueel met boekjes en brochures uit die tijd of uit eigen ervaring!) een bijdrage leveren door in te gaan op de volgende vragen:
 - wat gebeurde er allemaal (Vrijmaking)?
 - waar ging het precies over (verbond/doop/zekerheid)?
 - bespreek de tekst van de Leeruitspraak en de Verklaring van Gevoelen: kijk en vergelijk!
 - wat doen we er vandaag mee?

Ook kunt u in eigen woorden uitleggen wat Gods genadeverbond voor u betekent.

2. Bespreek dit thema aan de hand van drie inleidingen of drie avonden:

- 2.1. Kerkhistorisch: voorgeschiedenis 1905, dertiger en veertiger jaren. Gebruik hiervoor bijv. de GM-cursus 1993-'94 over de dertiger en veertiger jaren, bijlagen bij De Reformatie jrg. 69, nr. 6 (6 nov. 1993) en jrg. 69, nr. 16 (22 jan. 1994) of de uitstekende schets in hfdst. 2 van C.G. Bos/W.A.E. Brink-Blijdorp, *Nieuwe Nederlandse kerkgeschiedenis II*, Barneveld 1994. Verzamel eventuele vraagpunten voor 2.2.

- 2.2 Over verbond en doop: lees *Reformatie Stemmen*, dan gaat de geschiedenis echt leven! Proef de spanning in de inleiding en het eerste artikel van ds. D. van Houdt met een passage uit de laatste preek van dr. M.B. van 't Veer op 13 augustus 1944;

lees het heldere bezwaarschrift van ds. D. van Dijk in juli 1944 en de pastoraal bewogen voorlichting van ds. D. van Dijk aan de gemeente te Groningen in oktober 1944 (*Reformatie Stemmen* nrs. 1 en 6/7; lees hoe in het derde nummer ds. D.K. Wielenga zijn serie begint om de kinderdoop te verdedigen (HC zd. 27, vr. en antw. 74). Bekijk eens wat het doopformulier en avondmaalsformulier over het verbond zeggen en let op het schriftbewijs.

Bespreek de strijdpunten door aandacht te geven aan:

- de uitleg van de eerste doopvraag (wat betekent 'in Christus geheiligd zijn?');
- het verschil tussen de gebeden voor en na de doop;
- verzegelt de doop een onzichtbare zaak, bijv. inwendige genade, reeds aanwezige wedergeboorte (vgl. HC zd. 26 en 27)?
- het argument vanuit DL I,17 (kleine kinderen zijn dus al uitverkoren); bedenk dat het hier gaat over 'uitzonderingen' op de 'regel' van DL I,16!
- het verschil tussen oud en nieuw verbond.

Verzamel eventuele vraagpunten voor 2.3.

- 2.3. Lijn naar vandaag (diverse thema's naar keuze):

1. Wat is nou precies de winst/erfenis van de Vrijmaking? Wat merken we van de praktische betekenis van verbond en doop? Let hierbij op de lijnen vanuit het verbond naar de kerk, de zondag, de prediking, het onderwijs, belijdenis doen, de levensstijl, de jongeren, gemengde verkering.
2. In de gesprekken met de CGK is het verbond een belangrijk thema, omdat bijv. de toeëigening van het heil nooit los gezien kan worden van het verbond. J.H. Velema zegt bijv. dat er tweeërlei verbondskinderen zijn, omdat we moeten onderscheiden tussen rechtspositie en levenspositie van de bondelingen: 'Men kan in het verbond zijn krachtens geboorte en men kan het verbond ingewilligd hebben in de weg van wedergeboorte en bekering' (Velema, 79). Ligt deze mening in de lijn van de Vrijmaking of niet? Valt het 'in het verbond zijn' samen met wedergeboren zijn?
3. Vanuit de hoek van de Gereformeerde Gemeente zegt men wel eens van ons, dat we de veronderstelde wedergeboorte hebben verworpen en in plaats daarvan de leer van het veronderstelde geloof hebben ingevoerd. We zouden al te makkelijk ervan uitgaan dat elke gedoopte ook een gelovige is. Waarom denken ze dat van ons en hoe reageren wij hierop?
4. Verbond en uitverkiezing. Kunnen wij in dit leven wel zeker zijn dat God ons persoonlijk heeft uitgekozen? Doen wij genoeg aan zelfonderzoek (functioneringsgesprek met onszelf) en welke vragen moeten we ons dan stellen? Doen we het alleen bij de voorbereiding op het avondmaal?
5. Verbond en kerkverlating. Is kerkverlating verbondsbreuk? Blijft God ons trouw wanneer wij ontrouw zijn en blijven? Bespreek dit aan de hand van het volgende citaat van de syn. geref. predikant Hans Bouma, uit: *Als onze kinderen niet meer naar de kerk gaan* (Kampen 1993): 'De weg die God met je kinderen gaat, loopt niet dood bij hun dood. De band die Hij met hen heeft, is onverbreekbaar. Wegwerpraties zijn God vreemd. Jouw kinderen wegwerpkinderen? Die gedachte is voor God een gruwel! Eenmaal genoemd, voorgoed genoemd. Een verbond is

een verbond, geloof is geloof, liefde is liefde. Tot in alle eeuwigheid handhaaft Hij hen. Je bent God of niet' (p. 35). Hoe functioneert hier Gods verbond, ligt hier een lijn met de leeruitspraak in juni 1942?

6. De Leeruitspraken in 1942 over het verbond waren blijkens de Toelichting ook bedoeld als antwoord op de Buchman-beweging, een soort evangelische groepering in die tijd. Vandaag komen we in aanraking met mensen uit de complexe evangelische beweging, die nadruk leggen op wedergeboorte, bewuste persoonlijke keus voor God en doorgaans kinderdoop en uitverkiezing afwijzen. Hoe komt het dat veel gedoopte jongeren een evangelische 'kick' willen hebben (gebrek aan opvoeding, gevoelsarm kerkelijk leven)? Hoe komt het dat de rijke gereformeerde verbondsleer soms zo ver afstaat van het praktisch geloofsleven van jongeren en ouderen? Hoe kunnen we dat verbeteren?

Verwijzing

Als bronnen heb ik o.m. gebruikt:

R.J. Dam e.a., *Rondom '1905'*; een historische schets. Terneuzen 1944.

A. Janse, *Leven in het verbond* (1e dr. 1937), 2e herz. dr. Groningen 1975.

G. Janssen, *De feitelijke toedracht* (4e dr.). Groningen 1969.

E.G. van Teylingen, *Aard en achtergrond van het geschil in de Gereformeerde Kerken*. [1944].

G.Ch. Aalders, G.C. Berkouwer e.a., *Toelichting op de uitspraken van de generale synode enz.* Kampen [1942].

Praeadvies van Commissie I inzake bezwaarschriften tegen een zinsnede uit de verklaring van Utrecht 1905 of (c.q. en) tegen de uitspraken van Sneek-Utrecht 1942 en tegen de daarop verschenen toelichting enz. Groningen 1943.

Reformatie Stemmen, 31 augustus 1944 tot en met 30 augustus 1945. Amsterdam 1975.

K. Schilder, *Looze kalk*. Groningen 1946.

K. Schilder, Hoofdzaken van de verbondsleer, rede uitgesproken op 31 augustus 1944 in de Waalse kerk te Delft, gepubliceerd door J. Borgdorff. In: *C.J.B.*, jrg. 44, nr. 14, 4 mei 1990, p. 230-239.

C. Veenhof, *In den Chaos*; een woord over de huidige crisis in de gereformeerde kerken. Utrecht [1945?].

C. Veenhof, *Om de 'Unica Catholica'*; een beschouwing over de positie van de bezwaarden onder en over de synodocratie. Goes 1949.

Over het verbond en de Vrijmaking:

Joh. Francke, *Lichtende Verbintenissen*. Kampen 1985.

Herdenkingsnummer *De Reformatie* 1969 (jrg. 44, nr. 42; 9 aug. 1969).

P. Jongeling, Vrijmaking om gereformeerd te blijven, p. 7-47. In: P. Jongeling e.a., *Het vuur blijft branden*; geschiedenis van de Gereformeerde kerken (vrijgemaakt) in Nederland 1944-1979). Kampen 1979.

J. Kamphuis, *Een eeuwig verbond*. Haarlem 1984.

C. Trimp, *Klank en weerklank*; door prediking tot geloofservaring. Barneveld 1989 (m.n. hfdst. 3, 'Alle prediking is belofte-prediking').

C.G. Bos/W.A.E. Brink-Blijdorp, *Nieuwe Nederlandse Kerkgeschiedenis II*. Barneveld 1994 (hfdst. 1 'De Vrijmaking').

H. Westerink, *Een teken van trouw*; over onze doop. Barneveld 1987.

Van CGK-zijde:

J. van Genderen/W.H. Velema, *Beknopte gereformeerde dogmatiek* (hfdst. XI over 'Het Genadeverbond'). Kampen 1992.

W. van 't Spijker, *De toeëigening van het heil* (m.n. hfdst. 4 over toeëigening en verbond). Amsterdam 1993.

J.H. Velema, *Wie zijn wij?* Amsterdam 1992.